

A HÉT OSZTÁLY MELLETT.

(Befejező közlemény.)

Ha a polgári iskolákat meghagyjuk négy osztályúaknak és első sorban az úgynevezett középfokú szakiskolák előkészítő iskoláivá tesszük, minő szakiskolát óhajtanak a már néhány százra menő polgári iskola számára szervezni? Talán gazdasági szakiskolákat? A csak nem rég szervezett földműves iskolák és a gazdasági irányú ismétlő iskolák a kisebb követelményeket teljesen kielégítik. A magasabb igényűeknek is vannak elég számban gazdasági tanintézetek és egy magasabb gazdasági intézet. Ez utóbbiakhoz kevés a polgári iskola négy osztálya, az elsőkhöz meg sok. Hogy miért kellene oly gazdasági iskolákat szervezni, a melyek a polgári iskola IV. osztálya után vesznek fel tanulókat, igazán nehéz belátni. Ipariskolánkkal sincs máskép. Az iparostanuló iskoláknál azt sem tudjuk elérni, hogy polgári, illetőleg középiskolai két osztály után menjenek tanulóink iparos-inasoknak, négy osztályt végzett valóságos ritkaság. A közép ipariskoláink is, a milyenek már minden nagyobb városban vannak, megelégesznek a négy osztálynál kevesebbel is, csak legyen műhelyi gyakorlata a jelentkezőnek. Tantervek is az általános tantárgyakból úgy van összeállítva, hogy többnyire az elemeknél kezdik. Kereskedelmi iskoláink pedig már nem egy ízben hangoztatták, hogy igazi szakiskolák jelenlegi tervezetök mellett nem lehetnek. Ha, különösen az alsó- és középosztályban az általános műveltséget nyújtó tárgyra annyi időt kell fordítaniok, mint a «szaktárgyaknak» nevezettekre, kellő szakképzést nem nyújthatnak. Különben már 1879-ben megmondta Csengery, hogy a szakképzés csak az általános képzés után következhetik. Habár most felső kereskedelmi iskolák tanulóik 57%-át a polgári iskolákból kapják, ha a szakirányban akarnak tovább fejlődni, nem fognak a polgári, illetőleg középiskolai négy osztályival megelégedni. A tanítóképzők és a Ludoviceum honvéd katoná iskola vesz még fel négy osztály után. De csak e kettőért talán nem érdemes annyi polgári iskolát fentartani, mikor a középiskolai tanuló ugyancsak felvétetik és a tanítóképzésnél is minksűrűbben hangoztatják, hogy a négy osztály mint előkészítő nem elég.

Összefoglalva a szakiskolákkal kiegészítésről mondottakat, látjuk, hogy a polgári iskolai négy osztály a legtöbb középfokú szakiskola-tanfolyamnál ma sem az alapfeltétel, egyedül a felső kereskedelmi iskola növendékeinek több mint fele polgári iskolai. Olyan törekvést meg éppen nem tapasztalunk, hogy bizonyos szakiskolák csak polgári iskolai tanuló-

kat akarnának felvenni, ellenben majd mindenik kevesli a négy osztályú előtanulmányt.

Ha a polgári iskola négy osztályúnak szerveztetik, sem qualificationális, sem a továbbtanulási jogai nem lehetnek olyanok, a melyért tanulóinak érdemes lesz ez iskolát látogatni. Most még így is virágoznak. Hisz tanulók nagy része az oly sok qualificationális előnyhöz juttató felső kereskedelmi iskolába megy, még az V. és VI. osztályát is aránylag elegenden látogatják, talán, mert a jó jövedelmű jegyzőséghez elegendő előtanulmány a polgári iskola hat osztálya. De ha a felső kereskedelmi iskolák szakszerűbb szervezetet kapnak és a fontos közigazgatási funkciót teljesítő jegyzőknél sem fognak a hat osztálytal megelégedni, a mint hogy országos egyesületük már többször sürgette az «érettségi bizonyítvány»-t, akkor a polgári iskolák alsó osztályai is aligha néptelenednek el. Az inasiskolák, az altiszti, irnoki pályák igen sovány kilátások.

De a négy osztály nem a törvény szerinti teljes polgári iskola, csak a hat osztály keretében fejeztetnek be tantárgyai, tanulmányi rendje ennyi évfolyamra van berendezve. A reformtörekvések is a teljes tanulmány megvalósításán fáradoznak. Erre négy osztály sehogy sem elég, már 1868-ban hatot tartottak szükségesnek. Az azóta csak fokozódó szükségletek akadatoznak, hogy most ennnyivel sem elégedhetünk meg. És mint Lád K. és dr. Kovács J. javaslataiból kitűnik, a teljessé teendő polgári iskola számára csak azon qualificationális jogokat kérjük, a melyeket a felső kereskedelmi iskola megkapott. Az egyetemekre való előkészítéstről itt nincs szó, sőt külön is hangsúlyoztatik, hogy a teljes polgári iskola feladata nem az egyetemekre előkészítés. És itt sietek megjegyezni, a miről a tanügyi kongresszus naplója is tanúskodik, hogy idézett szerkesztői megjegyzésemet P. alaposan félreértette. Ily rövid megjegyzéseket könnyű is félreérteni. Csak azon jogok kéréséről van szó, melyekkel a felső kereskedelmi iskola felruházott, ki van zárva, hogy tervezett polgári iskolánk növendékei az egyetemek rendes hallgatói lehessenek. Erre a két középiskola érettségi bizonyítványa qualifikál. Csak azt hangoztattam a tanügyi kongresszuson, hogy különösen a gyakorlati tárgyakból a mi növendékeink is szerezhessék meg a tanári oklevelet. A felső kereskedelmi iskola végzett növendékei is a gyakorlati (ú. n. szak-) tárgyakból rendkívüli hallgatók az egyetemeken s négy év után kereskedelmi szaktanári vizsgát tehetnek. Ép ezen tárgyak csak a polgári V. és VI. osztályában, és a felső kereskedelmi iskolában adhatnak elő s fognak előadatni, bár nem oly terjedelemben, a tervezett polgári iskola felső tagozatában. Csak az ilyenmű felsőbb, tanári vizsgára előkészítő tanulmányok előnyére lesz, ha oly hallgatók fognak velök foglalkozni, kiknek előtanulmánya megfelelő, rokon.

Különben az egyesületben még ily alakban sem merült fel az egyetemre jogosítás kérdése. Sőt folyton azt hangoztjuk, hogy a gyakorlati élet és nem az egyetemek számára akarunk új középiskolát. Az egyetemek hallgathatására vonatkozó, a nélkül is annyira szerény kívánság, teljesen egyéni nézetem. De már P. azon fejtegetése ellen, a melyben élesen kipéldázza, hogy továbbfejlesztési törekvésünk a jobb fizetés reményében történik, azt hiszem, többünknek volna szavunk. Ép a tanügy munkásait jellemzi az önzetlen, nem haszonleső munka. S kevés oly csoportja van a különböző iskolabeli tanító, tanár világnak, a mely sanyarú anyagi ellátás daczára oly buzgó tevékenységgel szolgálta volna a reá bizott új- és sokszor félreértett, ma is nem egyszer lenézett intézményt, a polgári iskolákat. És ha küzdenénk is a jobb ellátásért, ennek fejében nem kívánjuk-e a középiskolai és polgári iskolai tanárképzés, képesítés egységesítését? Ezzel szemben azon aggodalma van P-nek, hogy akkor a polgári iskola középiskolává képesített tanárai folytán középiskolává alakul. De miért nem alakultak azokká a fővárosi, hazánkban legvirágzóbb polgári iskolák, továbbá a felső kereskedelmi, a felsőbb leányiskolák és a tanítónőképzők?

Szemére veti az egyesületnek P., hogy már a polgári iskola tantervén dolgozik. Miután a reform általános irányelveit a tanügyi kongresszus kijelölte, az Országos Közoktatási Tanács szakbizottsága is, melynek Lád K. elnökünk az előadója, ugyancsak az általános alapelveket vitatta, állapította meg, nem a helyes előrelátás-e, hogy az egyesület igyekezik azon eszközökről gondoskodni, azon tantervet megfogalmazni, melylyel az általa is óhajtott elvek szerinti reform megvalósítható. Ép tanterv-tervezetünk realizálja reformjavaslatunkat.

Röviden ismertetjük e helyen is e tervezetet. A magyar nyelv- és irodalom a hét osztályban heti 25 órával szerepel, oly helyeken, hol a tanulók túlnyomó részben németajkúak, a németnyelvi órák rovására a magyarnyelvi órák száma 2—3 órával még szaporítandó. A tananyag a három alsó osztályban a nyelvtani rész, a IV-ikben stilsztika, V-ikben retorika, VI-ikban költői műfajok, VII-ikben irodalomtörténet. A németnyelvi tanítás célja lehetőleg e nyelv szó- és írásbeli elsajátítása, azért már az I. osztálytól szerepel, a VI. osztályt kivéve, hol heti két óra, minden osztályban heti három órával; összesen tehát húsz órával. A tananyag a nyelvtani, műfaji és irodalomtörténeti részletek, kellő fordítások- és gyakorlatokkal. A felső osztályokban az előadási nyelv is lehetőleg német. A földrajz és statisztika az alsó négy osztályban szerepel, az I. osztályban heti három, a többiben heti két órában, összesen 9 órában. Az I. osztályban Magyarország és az Osztrák császárság, a másodikban Európa és Ázsia, a harmadikban a többi világ rész, a negyedikben csillagászati és természettani földrajz elemei és az előbbi

osztályok földrajzi anyagának ismételése, statisztikai adatokkal kiegészítése. A *történelem* a II-iktól minden osztályban, összesen heti 17 órában. A II. osztályban Magyarország története, a III. és IV-ikben egyetemes történet folytonos kapcsolatban Magyarország történetével. Az V. és VI-ikban kimerítőbb egyetemes történet, hivatkozással Magyarország egykorú eseményeire. A VII-ikben Magyarország tüzetesebb története. *Alkotmánytan- és jogi ismeretek* az V. és VI. osztályban összesen négy órában. Az V-ikben a hazai alkotmánytan- és a magyar magánjog alapvonalai. A VI-ikben a közigazgatási ismeretek vázlata a belügyi, vallás- és közoktatásügyi, igazságügyi, pénzügyi, közgazdasági és katonai igazgatás köréből. A *közgazdaságtan* a VII. osztályban két órában és pedig a szükségletek, javak, érték, vagyon, gazdaság, termelés, forgalom, jövedelem, fogyasztás. A *számтан* az I. osztálytól heti 24 órában. Az I. és III. osztályban a közönséges számтан körülbelül a mostani terjedelemben, a IV. osztályban az algebrába bevezetés és a legfontosabb elemek; az V-iktól kezdve tovább folytatódik az algebrai rész felölve az egyenleteket, hatványozást, logaritmust, haladványokat, kamatszámítás s alkalmazásait, kapcsolást s alkalmazásait. Másrészt gyakorlati számтан név alatt, a százalék-, discont-, pénz-, váltó-, értékpapírszámítás. A *mértan* mind a hét osztályon át heti 15 órában szerepel. Az I—IV. osztály befejezi a sík-, tér- és szerkesztő mértan és földmérés elemeit. Az V. és VI. osztály goniometriát és síkháromszögtant, a VII. analitikai mértant tárgyal. *Ábrázoló mértan* a II. osztálytól heti 12 órában tanítatik, a II—IV. osztály a derékszögű vetítést, árnyékszerkesztést és távlatlant befejezi. Az V. osztály rendszeres ábrázolással, a VI. távlattannal és a VII. osztály földméréstannal foglalkozik. A *könyvvitel* a IV. és VI. osztályokra van tervezve, összesen heti öt órában, a IV-ikben az egyszerű könyvvitel legfontosabb könyvei, az V-ikben az egyszerű, a VI-ikben a kettős könyvvitel. A *természetrajz* az I., II., IV., V. és VI. osztályban heti 14 órában, az I. és II. osztályban az állat- és növénytan, a IV-ikben ásványtan, kapcsolatban a vegytan, kőzettan- és geológiával; az V-ikben rendszeres állattan, a VI-ikben rendszeres növénytan. *Vegytan* az V. és VI. osztályban heti öt órában szervetlen és szerves vegytan; rendkívüli tárgyként vegytani gyakorlatok. *Természettan* a III., VI. és VII. osztályban heti 11 óra; a III. osztályban az egész kísérleti természettan, a VI-ikben mechanika és a hőtan a meteorológiával, a VII-ikben mágnesség, elektromosság, hang- és fénytán. Kozmografia elemei. A *szabadkézi rajz* minden osztályban heti 14 órában, és pedig I. osztályban egyszerű síkdiszitmények, ezek színezése; II. osztályban ékítményes elemek és színezésök, tanév végén természetes levelek és stylizálások; III. osztályban anstylszerű elemek és összetételök és színezésök; IV. osztályban egyszerű mértani testek rajzolása szemléleti

távlatlannal, ékítmények rajzolása és árnyékolása féldomború minták után; az ötödik osztályban testek- és testcsoportok természet utáni rajzolása, árnyékolása és színezése; VI. osztályban építészeti tagozatok rajzolása távlati rövidülésekkel és különféle kezelésben; VII. osztályban emberi- és állati alakok rajzolása. A *szépirás* az alsó három osztályban heti három óra magyar, német betűk, szók, folyóírás, rond- és díszírás. *Ének* az alsó három osztályban heti három óra, a IV. osztálytól karének, a kiválasztottakra kötelező, ingyenes oktatással. A szükséges hangjegy, jelek, sorok ismertetése, dalok, énekgyakorlatok. A *torna* minden osztályban heti két óra és egy szabad délutánban, összesen 14 óra és egy délután és pedig rend, szabad, osztály, csapattornázás, játékok, korcsolyázás, kirándulások, vívási mozdulatok, VII-ikben vitór-vívás is. Végül ezen tárgyakhoz jó a *hittan* minden osztályban, heti 12 órában, melynek tananyagát az illető egyházi főhatóság állapítja meg. Az itt kivonatossan közölt tantervjavaslat megokolással együtt megjelenik a «Polgári Iskolai Közlöny» májusi számában, javaslatunkból mindenki eldöntheti, hogy ez eszközzel, jobb, középiskolai szervezettel és magasabb képzettségű tanári karral meg fogjuk-e valósíthatni a teljes polgári iskola elé kitzűzött feladatot. És hogy csakugyan oly nagy merészség azt mondanunk, hogy némely tantárgyból kimerítőbb oktatást fogunk nyújtani, mint a mostani középiskolák, felhasználva az antik- és modern klasszikusokra fordított tekintélyes óraszámukat magyar nemzeti, reális- és gyakorlati tárgyú képzésre? Eddig is a négy alsó osztályra a törvény is elismeri, hogy egyes tárgyakból a polgári iskolai tanítás «kimerítőbb» és ezt el is lehetett érni. Hisz a polgári iskolában heti három órában külön tárgy a természetrajz, nem mint a középiskolákban a földrajzzal összekötött; így a mértan is, ellenben a középiskolákban a szabadkézi rajzzal kapcsolatos. A polgári iskolában a II-iktől ábrázoló mértan is van. A hét osztályra tervezett polgári iskola óratervének összehasonlítása a középiskolák nyolcz osztályos tervével már az osztálykülönbség miatt sem történhetik egy mérték szerint, mégis az adatokat, már csak a teljesség kedvéért is, röviden összefoglaljuk. Ime az óraszámok:

	Polg. iskola	Gymnasium	Reáliskola
Hittan	12	16	16
Magyar	25 (28)	30	28
Német	20 (17)	18	24
Történelem	17	18	15
Földrajz	9	10	9
Alkotmány és jogi ismeretek	4	—	—
Közgazdaságtan	2	—	—

	Polg. iskola	Gymnasium	Reálskola
Szám- és mértan	39	25	30
Ábrázoló mértan	12	—	8
Könyvviteltan	5	—	—
Természetrajz	14	8	12
Vegytan	5	—	7
Szabadkézi rajz	14	10	12
Szépírás	3	2	2
Ének	3	—	—
Torna	14	16	16
Latin nyelv	—	49	—
Franczia nyelv	—	—	24

Ezekhez járul a polg. iskolákban a torna számára egy szabad délután, és a IV. osztálytól kezdve ingyenes oktatás mellett karének.

Inkább arra törekedtem, hogy minél több adatot soroljak föl a hét osztály, helyesebben mondva a polgári iskolák továbbfejlesztése mellett. Így is közleményem kelleténél hosszabbra nyúlt. Azzal sem áltatom magamat, hogy ez az utolsó alkalom, mikor álláspontunk mellett érveinket fel kell hozni. Az Országos Közoktatási Tanácsban is két ízben fogtak neki ügyünknek, de remélhetőleg ez évben, miként dr. Heinrich Gusztáv a Magyar Pædagogiai Társaság érdemes elnöke jelezte, a Tanács a polgári iskolai reformjavaslatával mégis elkészül.

VOLENSZKY GYULA.

IDŐELMÉLET ÉS KÖZHIEDELMEK.

— Pótlások «Az idő elméleté»-hez.* —

I. A jubilæumokról.**

Az idő-objectivismusnak, vagyis egy létező és mindeneget magában foglaló időfolyamba vetett hitünknek kapcsán, továbbá pedig és legfőképen az időmértékek természetének félreismerése következtében megragadt az emberiségben egy különös nézet, a melyből folyólag erkölcsi

* Minthogy nem lehet rá reményem, hogy a czímbe megnevezett munkámnak II-ik kiadását is megérjem, a szerkesztő úr szives engedelmével e folyóiratban teszek le néhány gondolatot, melyek e munkának bővítésére is, megjavítására is szolgálhatnak.

** «Az idő elm.» I. r. VIII. 5. fejezetének kiegészítéséül.